

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalsainete õpetamise tulemusena põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2. Ainevaldkonna kirjeldus

Õppeaine	Nädalatunde klassiti									Kokku
	1.kl.	2.kl.	3.kl.	4.kl.	5.kl.	6.kl.	7.kl.	8.kl.	9.kl.	
Inimeseõpetus		1	1		1	1	1	1		6
Ajalugu					2	2	2	2	2	10
Ühiskonnaõp.						1			2	3

Sotsiaalsainetes omandab õpilane teadmised inimese ja ühiskonna toimimisest minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalsainete pädevuste saavutamise loob eelduse õpilase toimetulekuks iseendaga ning lähikonna ja ühiskonna vastutustundliku liikmena, õpilastel kujuneb oskus näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid. Õpilane teeb teadlikke valikuid ning lähtub ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest ning oskab arvestada maailmavaatelse mitmekesisusega.

Õppe korraldamise lähtealuseks on Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamine, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamine.

Ajaloo omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Õppetöö tulemusel õpilane teadvustab, analüüsib ja hindab kriitiliselt minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seost tänapäevaga ning ajaloo sündmuste erineva tõlgendamise põhjuseid. Ajaloõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetuse õppesisu toetab õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetus toetab õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õpitakse tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujunevad esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks.

1.3. Üldpädevuste kujundamine

Kultuuri ja väärtuspädevus	
<p>Tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega.</p> <p>Väärtustada oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandit ja nüüdiskultuuri sündmusi.</p> <p>Väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt.</p> <p>Hinnata üldnimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust.</p> <p>Teadvustada oma väärtushinnanguid.</p>	<p>Projektid</p> <p>Rahvakalendri tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine</p> <p>Õppefilmid</p> <p>Külalisesinejad</p> <p>Õppekäigud</p>
Sotsiaalne ja kodanikupädevus	
<p>Suutlikkus ennast teostada.</p> <p>Toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna.</p> <p>Toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust.</p> <p>Teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme.</p> <p>Austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvaste omapära.</p> <p>Teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides. Aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.</p>	<p>Õppekäigud</p> <p>Osalemine olümpiaadidel, konkurssidel, võistlustel</p> <p>Projektid</p> <p>Aktiivõppemeetodid</p> <p>Riiklikud tähtpäevad</p> <p>Õppekäik riigikogusse</p> <p>Minu Riik projektis osalemine</p> <p>Muuseumide külastamine</p> <p>Meedia jälgimine</p>
Suhtluspädevus	
<p>Oskab ennast väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, selgelt, asjakohaselt ja viisakalt arvestades olukorda ja mõistes suhtlusp partnereid ning suhtlemise turvalisust. Oskab ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada.</p> <p>Lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust.</p> <p>Kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili.</p> <p>Väärtustada õigekeelsust ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi.</p>	<p>Rühmatööd</p> <p>Aktiivõppemeetodid</p> <p>Ettekanded, esitlused</p> <p>Referaadid</p> <p>Uurimistööd</p> <p>Loovtööde vormistamine ja esitus</p> <p>Õppekäigud</p>
Enesemääratluspädevus	
<p>Suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi. Analüüsida oma käitumist erinevates olukordades. Käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise, lahendada suhtlemisprobleeme.</p>	<p>Rühma- ja paaristöö</p> <p>Olümpiaadid, konkursid</p> <p>Karjääri kujundamine</p> <p>Liiklusõpetus</p> <p>Tugisüsteemid ja tugispetsialistid</p> <p>Kodanikupäeva tähistamine</p>

Õpipädevus	
<p>Planeerida õppimist ja seda plaani järgida. Hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet.</p> <p>Kasutada õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades.</p> <p>Seostada omandatud teadmisi varem õpituga.</p> <p>Analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi.</p>	<p>Aktiivõppemeetodid</p> <p>Konsultatsioonid</p> <p>Tugisüsteemid</p> <p>Liikluskasvatus</p> <p>Õppekäigud</p> <p>Erinevad õppevormide kasutamine</p> <p>Õpimapi koostamine</p>
Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus	
<p>Suutlikkus kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid, meetodeid.</p> <p>Suutlikkus kirjeldada ümbritsevat maailma loodusteaduslike mudelite ja mõõtmisvahendite abil.</p> <p>Teha tõenduspõhiseid otsuseid, mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ning piiranguid.</p> <p>Kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipäraselt.</p>	<p>Uurimus, tabelid, ajatelg, arvude võrdlemine</p> <p>Õpitu rakendamine igapäevaelus</p> <p>Projektid</p>
Ettevõtlikkuspädevus	
<p>Kasutada omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades.</p> <p>Näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi ning aidata kaasa probleemide lahendamisele.</p> <p>Seada eesmärgid, koostada plaane, neid tutvustada ja ellu viia.</p> <p>Korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest.</p> <p>Reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele.</p> <p>Võtta arukaid riske ja rakendada finantskirjaoskust.</p>	<p>Projektid</p> <p>Kodanikupäev</p> <p>Konkursid</p> <p>Õppekäigud</p> <p>Külalisesinejad</p>
Digipädevus	
<p>Leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust. Osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel.</p> <p>Kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid.</p> <p>Suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades.</p> <p>Olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti.</p> <p>Järgida digikeskkonnas moraali- ja väärtuspõhimõtteid.</p>	<p>Teabe otsimine, kogumine ja esitamine</p> <p>Referaadi koostamine</p> <p>Interaktiivsed testid, õppemängud</p> <p>Esitluse koostamine</p> <p>Kontuurkaardi täitmine</p> <p>Kokkulepitud formaatides materjalide loomine, vormindamine, salvestamine</p> <p>Sugupuu koostamiseks sobivate keskkondade kasutamine</p> <p>Kodanikuaktiivsuse väljendamise võimaluste teadlikustamine</p> <p>ID-kaardi ja e-teenuste kasutamise oskus</p>

1.4. Õppeainete lõimingu rakendamise viisid

Ainevaldkond / Aine	Sotsiaalsained /inimeseõpetus, ajalugu, ühiskonnaõpetus/
Ainevaldkonnasene lõiming	<p>Allikatest asjakohase info otsimine, kriitiline hindamine, info võrdlemine ning järelduste tegemine oma arvamuse kujundamiseks. Tänapäeva ning ajaloosündmuste analüüsimine ja kriitiline hindamine ning tõlgendamine.</p> <p>Põhjuse tagajärje seoste leidmine.</p> <p>Töekspidamiste, tavade ja praktikate võrdlemine erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel.</p> <p>Võitlus õiguste eest, eesmärkide seadmine ja vahendite valimine, ühiskondlik vastasseis ja kompromisside otsimine.</p> <p>Inimõigused ja inimeste valikud ühiskonnas, õiguste rikkumise märkamine ja sekkumine.</p> <p>Vajaduste, soovide ja võimaluste erinevuste selgitamine.</p> <p>Eakohased eneseteostuse võimalused kogukonnas.</p>
Eesti keel ja kirjandus	<p>Funktsionaalne lugemine</p> <p>Hea eneseväljendusoskus kirjalikult ja suuliselt</p> <p>Arutlus- ja kuulamisoskus</p> <p>Õigekeelsusreeglite järgimine</p> <p>Teksti kriitiline analüüs</p> <p>Tööde vormistamine, esitus</p>
Võõrkeeled	<p>Kirjalik ja suuline väljendusoskus</p> <p>Võõrkeelsete nimede hääldamine</p> <p>Võõrkeelsed mõisted</p> <p>Teabe tõlkimine</p> <p>Teksti analüüs</p>
Matemaatika	<p>Ajaarvamine, ajatelg</p> <p>Tabelite ja graafikute lugemine ja analüüs</p> <p>Positiivsed ja negatiivsed arvud</p> <p>Arvandmete esitamine, tõlgendamine, põhjendamine, tõendamine</p> <p>Ressursside (aeg, raha) planeerimine</p> <p>Matemaatiline kirjaoskus</p>
<p>Loodusained</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geograafia • Loodusõpetus • Bioloogia • Füüsika • Keemia 	<p>Uurimisoskus</p> <p>Looduskeskkond</p> <p>Säästlik tarbimine</p> <p>Keskkonna probleemide märkamine ja jätkusuutliku eluviisi väärtustamine</p> <p>Rahvastikuprotsessid</p> <p>Kaartide kasutamine</p> <p>Geograafilise asendi mõju</p> <p>Üleilmastumine</p> <p>Globaalprobleemid</p> <p>Euroopa Liit</p>

<p>Kunstiained</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kunst • Muusika 	<p>Esteetiline areng Rahvuskultuur Maailmarahvaste kultuur Eneseteostus Kunstivoolud, muusikastiilid Kunsti mõju inimsuhetele Plakatite, reklaamide tegemine Eesti hümn Kunstinäituste ja muuseumide virtuaaltuurid</p>
<p>Tehnoloogia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tööõpetus • Käsitöö ja kodundus • Tehnoloogiaõpetus 	<p>Kasutada tehnilisi vahendeid säästlikult ja sihipäraselt Ohutusnõuete järgimine Tööturg, kutsesuunitlus, karjääri planeerimine Ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades Tehnika ja tootmise areng ühiskonnas</p>
<p>Liikumisõpetus</p>	<p>Tervislik eluviis Arendada sallivat suhtumist kaaslastesse</p>
<p>Informaatika</p>	<p>Interneti kui infoallika olulisus ja leitud materjalide kriitiline hindamine Erinevate teksti-, video- ja pildiarhiivide kasutamine Leitud teabe talletamine ja süstematiseerimine Internetis leiduvate ohtude teadvustamine Kirjalike tööde vormistamise põhimõtted E-riik</p>

1.5. Läbivate teemade käsitlemine

„Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“	
<p>Õpilast suunatakse tutvuma erinevate elukutsetega, teadvustama oma huve, võimeid ja oskusi, kujundama valmisolekut elukestvaks õppeks, arendama oskust seada eesmärgid ja neid ellu viia.</p>	<p>Töövarjupäev “Tööle kaasa!” Õppekäigud asutustesse ja ettevõttesse</p>
„Keskond ja jätkusuutlik areng“	
<p>Õpilast kujundatakse keskkonnateadlikuks inimeseks, kes saab aru inimtegevusega kaasnevatest mõjudest, väärtustab ökoloogilist jätkusuutlikkust, on valmis keskkonnaprobleemidele lahendusi pakkuma, oskab hinnata tarbimisvalikuid.</p>	<p>Projektipäev “Teeme ära!” Prügi sorteerimine Õppekäigud ja õuesõpe KIK projektid Inimeseõpetus - keskkonnahoid Arvamuslugu - keskkonnast Tarbimiskäitumine - plakat Keskkonnakampaaniad</p>
„Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“	
<p>Õpilast kujundatakse vastutustundlikuks ühiskonnaliikmeks, kes väärtustab demokraatiat, konfliktide rahumeelset lahendamist, on algatusvõimeline ja ettevõtlik, mõistab õigustega kaasnevat vastutust ja kohustusi, õpib osalema otsustamisprotsessides ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele.</p>	<p>Puhvetitel ja laatadel osalemine ning korraldamine Koolisisesed konkursid Heategevus Juhtumianalüüsid</p>

„Kultuuriline identiteet“	
Õpilast suunatakse omandama teadmisi Eesti kultuuri kohta, mõistma ennast kultuuri kandjana, olema salliv ja lugupidav teiste kultuuride suhtes, mõistma kultuuride vahelise suhtlemise ja koostöö tähtsust.	Eesti Vabariigi aastapäeva aktusel osalemine ja traditsioonide järgimine Sümboolika tutvustamine ja kasutamine Rahvakalendri tähtpäevad, tavad ja kombed Erinevate maailmavaadete ja religioonide tutvustamine Õpiränne, õpetajate ja õpilaste vahetus
„Teabekeskond ja meediakasutus“	
Õpilast suunatakse teadvustama ümbritsevat teabekeskonda, kriitiliselt suhtuma meediamaailma sisusse, tunnustama autorsust, arendatakse oskust luua kvaliteetset meediasisu, arvestades ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, õpetatakse tegutsema meediakeskkonnas turvaliselt ja vastutustundlikult.	Tarbimiskäitumise analüüs Infootsing Referatiivsed tööd, esitlused, korrektne viitamine Uudiste ja teabeteksti allikakriitiline lugemine ja kuulamine Kirja või e-kirja kirjutamine
„Tehnoloogia ja innovatsioon“	
Taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, suunatakse mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, kasutama info- ja eluviisile, kasutama info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) oma õppimise ja töö tõhustamiseks, arendama loovust, koostööoskusi ja algatusvõimet uuenduslike ideede rakendamisel erinevates projektides.	Ainetund arvutiklassis (infootsing, esitluste ja referatiivsete tööde koostamine) Tahvelarvuti ja Chromebook ainetunnis IKT vahendite kasutamine õpiülesannete täitmisel ja vormistamisel Erinevad õpikeskkonnad (Opiq, Vocaroo, Quizizz, Mentimeter, jt.) Õppevideod, podcastid VR-prillide kasutamine
„Tervis ja ohutus“	
Taotletakse õpilase kujunemist tervislikku eluviisi järgivaks inimeseks, kes oskab käituda turvaliselt ning kaasa aidata turvalise keskkonna kujundamisele, oskab eristada ohtlikke ja ohutuid olukordi, käituda terviseriske ja ohte ennetavalt, märgata ja analüüsida ohuolukordi ning hinnata võimalikke tagajärgi, oskab märgata, kutsuda ja anda esmast abi ennast ohtu seadmata.	112 - helistamine, juhtumianalüüs, rollimängud Esmaabi (õppefilmid, eakohaste oskuste kujundamine) Kampaaniates osalemine (ühisprojektid, konkursid, teemapäevad) Sotsiaalreklaam (analüüs, loomine) Toidupüramiid
„Väärtused ja kõlblus“	
Taotletakse õpilase kujunemist inimeseks, kes tunneb üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, kõlbluspõhimõtteid ja viisakusreegleid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.	Käitumis- ja viisakusreeglite, kokkulepete väljatöötamine ning nende järgimine Väärtuskasvatus (arutlev vestlus, juhtumianalüüs) Lugupidav suhtumine endasse ja teistesse (eneseanalüüs, rühma- ja paaristöö, ühisüritused)

1.6. Hindamise alused

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, kujundada positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang. Hindamine annab tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendi õppetegevuse arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hoiakute kujundamisel saab õpilane tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Kasutusel on diagnostiline, kujundav ja kokkuvõttev hindamine sõnaliste hinnangute ning numbriliste hinnetega.

Diagnostilise hindamise käigus selgub õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärtusarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, mille alusel kavandada õppimist ja õpetamist.

Kujundava hindamise tulemusena saab õpilane suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta.

Kokkuvõttev hindamine toimub õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida püstitatud eesmärkide saavutamist. Kokkuvõttev hinne kujuneb õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena. Hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Ajaloo hinne kujuneb õpilase teadmiste ja oskuste ning tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul on hindamise aluseks allikast olulise info leidmine, selle tõlgendamine ja võrdlemine ning usaldusväärse üle otsustamine. Arutluse puhul on hindamise aluseks kirjutise vastavus teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmine, võrdlemine, seoste loomine ja järelduste tegemise oskus ning isikliku suhtumise väljendamine põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuse hinne kujuneb õpilaste teadmiste ja oskuste ning nende seostamise põhjal. Õpilased saavad tagasisidet hoiakute ja väärtushinnangute kohta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuse hinne kujuneb arutlusoskuse, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsimise ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamisoskuse; aga ka kodanikuvalmiduse ja -vastutuse ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses on hindamise aluseks oskus kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

2. Inimeseõpetuse ainekava

2.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusalalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui koos teistega.

2.2. I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud, oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku, säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

2. klass

Õpitulemused	Õppesisu
MINA Õpilane: <ul style="list-style-type: none">• väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse• kirjeldab enda huvisid ja tegevusi• põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda• teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi	<ul style="list-style-type: none">• Mina. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine• Positiivne suhtumine endasse ja teistesse• Kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes• Minu erinevused ja sarnasused teistega, sallivus

<p>MINA JA TERVIS</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● oskab oma tervist hoida ● toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust ● nimetab mõningaid haiguste tunnuseid ● teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tervis, tervise eest hoolitsemine ● Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus ● Keha eest hoolitsemine ● Terve ja haige inimene ● Abi saamise võimalused ● Vajadusel abi kutsumine
<p>MINA JA MINU PERE</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust sealjuures ● kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest ● toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas 	<ul style="list-style-type: none"> ● Kodu, erinevad pered, pereliikmete tegevus ja rollid ● Hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine ● Vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähiumbruses
<p>MINA JA EESTI</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukohta asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukohta sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku ● teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana ● suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keeelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse 	<ul style="list-style-type: none"> ● Eestimaa ja kodukoht ● Eesti pealinn ● Eesti Vabariigi sünnipäev ● Eesti president ● Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukohta sümbolid ● Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval ● Kodukohta inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse
<p>MINA: AEG JA ASJAD</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist ● mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel 	<ul style="list-style-type: none"> ● Mina: aeg ja aja planeerimine ● Mina ja asjade väärtus teiste väärtuste seas
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <p>MINA</p> <p>Diskussioon ja vastavasisuline laste- ja/või noorsookirjanduse lisalugemine. Paaristöö, diskussioon väikestes rühmades; enesehindamine. Mõttekaart. Loovtöö: visuaalne pilt. Õppemängud, liikumismängud: õppemäng “Astu ringi sisse”. Iga õpilane nimetab ühe asja enda juures, nt hobi, omadus, välimuse kirjeldus ning astub ringi sisse. Need õpilased, kelle kohta see väide samuti käib astuvad ka. Iga õpilane saab sõna vähemalt ühe korra. õppemäng palliga “Minu tähtsad asjad”. Õpilased ringis. Esmalt visates palli teisele mängijale öeldakse midagi enda kohta - huvi, mis meeldib, mis on oluline. Teises ringi vistaes palli öeldakse midagi kaaslaste kohta kellele palli visatakse - mis tema juures meeldib. Individuaalne töö: Õpilane paneb kirja 15 asja, mis talle enda juures meeldib.</p>	

MINA JA TERVIS

Diskussioon teemakohase lasteluule ja -kirjanduse katkendite või multifilmide üle.

Juhtumianalüüs. Multifilmid.

Õppemäng: Klassis kaks seinat: tervislik ja ei ole tervislik. Õpetaja on valmistanud ette väited ning õpilased avaldavad oma arvamust liikudes vastavalt.

Arutelu: une olulisusest ja tutvumine lapse unenormidega.

Diskussioon: Kuidas toimin, kui jään haigeks?

Joonistus. Hügieen ja hügieenivahendid.

Paaristöö: dialoogi koostamine, kuidas helistada hädaabinumbrile näidise alusel.

Diskussioon: Millal helistada hädaabinumbrile? Video vaatamine ja arutelu. Hädaabinumbrile helistamine.

MINA JA MINU PERE

Diskussioon ja rühmatöö vastavasisulise lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel. Õppemängud.

Õpetaja juhitud arutelu, miks on oluline iga pereliikme panus kodus?

Mõttekaart: Minu õigused kohustused kodus, koolis ja lähiumbruses.

Lastega filosoferimine: õigus, kohustus, vastutus. Multifilmid.

MINA JA EESTI

Luuletuse kirjutamine Eestile kasutades riigi sümboleid ja sõnu.

Joonistus: Minu Eesti.

Joonistus: Eesti ja kodukoha lipp ning vapp.

Viktoriin: Eesti. Ristsõna.

Õppekäik. Õppekäigu järgselt nähtust üheskoos kollaaži loomine.

Lühijutu kirjutamine ja joonistamine: Kuidas tähistan (nt kadripäeva, mardipäeva).

Arutelu: millised tähtpäevi tähistatakse õpilaste peredes ja kodukohas ning kuidas? Millised on kodukoha tavad ja kumbed tulevikus?

MINA: AEG JA ASJAD

Individuaaltöö. Päeva- ja nädalakava.

Arutelu: millistest tegevustest koosneb õpilase päev ja nädal.

Millised tegevused on kõige olulisemad ja mis vähem olulisemad, kuidas aega jagada.

Loovülesanne. Mina suurena.

3. klass

Õpitulemused	Õppesisu
MINA Õpilane: <ul style="list-style-type: none">• märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi• suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keeelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse• teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused	<ul style="list-style-type: none">• Mina, igauhe väärtuslikkus, positiivne suhtumine endasse• Inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne erinevus, sallivus• Inimeste õigused ja kohustused• Vastutus• Laste õigused ja kohustused peres, koolis, lähikonnas
MINA JA TERVIS Õpilane: <ul style="list-style-type: none">• oskab oma tervist hoida• teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest• oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi	<ul style="list-style-type: none">• Vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis• Tervislik eluviis• Terviseriskid• Hoidumine tervist ohustavatest olukordadest• Esmaabi, abi saamise võimalused

<p>MINA JA TEISED</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust • tunneb liiklusreegleid • tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid • märkab liiklusohutikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks • teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida • selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua • mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust 	<ul style="list-style-type: none"> • Reeglid ja käitumisnormid • Seadused • Üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine • Käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähiümbruses • Liiklusreeglite järgimine • Turvaline käitumine liikluses koduteel ja koduümbruses • Vägivald ja selle erinevad vormid • Vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed • Abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral • Sõprus ja sõpruse hoidmine • Koostöö vajalikkus • Hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine • Heategemine ja heategevus
<p>MINA: TEAVE JA ASJAD</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust • kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte • teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana • mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles 	<ul style="list-style-type: none"> • Teave, erinevad teabeallikad • Teabeallikate kasutamine, usaldusväärsus • Meedia kasutusvõimalused ja ohud • Turvaline meediavahendite kasutamine • Raha, raha teenimine, kasutamine ja laenamine, vastutus, oma kulutuste planeerimine • Keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel • Enda võimalused keskkonna hoidmisel lähiümbruses
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <p>MINA</p> <p>Diskussioon ja paaristöö vastavasisulisel lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel.</p> <p>Loovtöö: plakat, poster.</p> <p>Video: Lapse õigused ja kohustused</p> <p>Multifilm.</p> <p>Tutvumine ÜRO lapse õiguste konventsiooniga. Kas minul on nimetatud õigused?</p> <p>MINA JA TERVIS</p> <p>Video: Tervislikud eluviisid – sport ja puhkus.</p> <p>Video: Lapse keha on tema enda oma!</p> <p>Õppemängud (liikumine).</p> <p>Loovülesanne: “Doktor mina” Annab nt plakati kujul soovitusi enda ealistele tervisliku eluviisi teemal.</p> <p>Demonstratsioon ja praktiline tegevus.</p> <p>Külalistund: kooliõde või kiirabitöötaja.</p> <p>MINA JA TEISED</p> <p>Diskussioon ja paaristöö vastavasisulisel lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel.</p> <p>Juhtumianalüüs. Rühmatöö.</p>	

Töö tekstiga.

Kooli kodukorrast leida õpetaja antud küsimustele vastused. Õpilaste hinnangud, kui hästi nad kooli kodukorda tunnevad.

Paaristöö. Õpilane paneb kirja 5 liiklusreeglit ja vahetavad pinginaabriga tööd, lisab juurde, mis juhtub, kui neid mitte järgida.

Individuaaltöö.

Õpilase joonistus oma kooliteest. Joonistusele märkida juurde kooliteel paiknevad ohukohad. Juurde kirjutada, kuidas õpilane nendes olukordades ennetavalt käitub.

Õuesõpe - liiklusmärgid.

Diskussioon vägivalla erinevatest vormidest.

Rühmatöö. Film: Jätke mind rahule!

Multifilmid, videod. Arutelu: milline on hea sõber?

Loovtegevus: sõbrale kirja kirjutamine.

MINA: TEAVE JA ASJAD

Multifilmid.

Ülesanne. Jäätmete sorteerimine. Ühendab jäätmed õigete nimetustega sorteerimise nõudel.

Õppefilm.

Eesti Energia prügimäng.

2.3. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

5. klass

Õpitulemused	Õppesisu
<p>TERVIS</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid ● nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid ● seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks) ● nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid ● selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad ● teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid ● mõistab reklaamide eesmärke, eristab arvamust faktist ● toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist ● toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust ● selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tervis, tervise olemus ● Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis ● Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid ● Stressi maandamise meetodite praktiline harjutamine ● Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad ● Stress ● Stressiga toimetulek ● Meedia osa tervisega seotud otsustes ● Tervise teemalised veebilehed ● Tervislik eluviis ● Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus ● Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis ● Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen)
<p>MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi, toob näiteid erinevast arengutempost murdeas ● murdeiga elukaares, murdeea olulisus ● murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused ● igapäev oma tempo, toimetulek muutustega ● suguline küpsus ja soojätkamine, viljastumine, rasedus, lapse sünn ● muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega ● positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine 	<ul style="list-style-type: none"> ● Murdeiga elukaares ● Murdeea olulisus ● Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused ● Igapäev oma tempo ● Toimetulek muutustega ● Suguline küpsus ja soojätkamine ● Viljastumine, rasedus, lapse sünn ● Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega ● Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine
<p>TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest 	<ul style="list-style-type: none"> ● Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid) ● Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhutus

<ul style="list-style-type: none"> ● riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid) ● ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriohutus ● riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid ● toob näiteid meediaga seotud ohtudest 	<ul style="list-style-type: none"> ● Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid ● Meedia (sh reklaami) mõju otsustele ● Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused ● Usaldusväärsed infoallikad ● Infootsing (sh tervise teemaline) usaldusväärsetest infoallikatest
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine ● otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust ● kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele 	<ul style="list-style-type: none"> ● Internet, selle turvaline kasutus ● Interneti ohud ja võimalused ● Autoriõigused. Autoriõiguste seadus ● Autoriõigused ja õpilane ● Uimastid ● Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele ● Tervislikud valikud ● Illegaalsed ja legaalsed uimastid ● Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele ● Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energijaogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine)
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalda ja uimastiennetuses) ● Oskus öelda “ei”, “ei” ütlemise ja väljendamise viisid ● Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed ● Vastutus oma otsuste eest ● Kaaslaste mõju otsustele ● Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine) ● Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused
<p>HAIGUSED JA ESMAABI</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist ● demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi 	<ul style="list-style-type: none"> ● Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused ● Haigestumise põhjused ● Haigestumise vältimise viisid ● Õnnetused, õnnetuste vältimine ● Esmaabi, abi kutsumine ● Tervis - inimese väärtuslikum vara.
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: Õppevara: Seksuaalkasvatus. II ja III kooliaste. Õpetajaraamat. Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikool.</p>	

TERVIS

Individuaalülesanne. Tervist toetava päeva- või nädalamenüü koostamine. Oma toiduvaliku analüüs.

Praktiline ülesanne. Toidumärgistuse koostisosade järgi toidu ära arvamine.

Praktiline ülesanne - oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine (sh kehamassiindeks).

MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED

Murdeea muutuste selgitused õpetaja poolt koos esitlusega, millel on suguelundite joonised.

Pooluste mäng. "Kelle muutused?" Õpetaja märgib mõttelisel joonel "poiss", "tüdruk", "mõlemad". Õpetaja nimetab murdeea muutusi. Vastavalt sellele, kas tegemist on poisi, tüdruku või mõlema muutusega, liiguvad õpilased sobiva märksõna juurde.

Juhtumite lahendamine. Murdeeas toimuvate tunnete ja suhete muutumisega seotud juhtumite lugemine, mõistmine, lahenduste pakkumine. Õpetaja annab juhtumid, milles on tugevad ja noorele segadust tekitavad tunded ning suhted.

Lapse eostumist, rasedust ja sünni selgitamine videote abil.

TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE

Tutvumine kooli kodukorraga. Millised punktid kodukorras aitavad tagada turvalisust (füüsiline, vaimne, sotsiaalne).

Tutvumine veebilehega targaltinternetis.ee

Rollimängud kaaslaste survele vastu seismiseks ja uimastitega seotud olukordades "ei" ütlemise harjutamiseks.

Juhtumite arutelu. (Uimastid, kiusamine, vägivald, kaaslaste surve) Kuidas nendes olukordades käituda.

Klassiarutelu. Milline käitumine avaldub kiusamisena. Kuidas kiusamist lõpetada ja sellele vastu seista.

HAIGUSED JA ESMAABI

Praktilised ülesanded esmaabi andmisel.

Kiirabitöötaja või meditsiiniõde külalistund.

6. klass

Õpitulemused	Õppesisu
MINA JA SUHTLEMINE Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb, mõistab enesehinnangu olemust ● saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist ● selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi ● oskab nimetada enda erinevaid omadusi mõistab, et ennast saab pidevalt arendada ● mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest ● mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi ● seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga ● õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga 	<ul style="list-style-type: none"> ● Enesetundmine, minapilt (kirjeldav ja hinnanguline osa) ● Enesehinnang ● Enesehinnangu kujunemine ● Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine ● Väärtused ● Huvid ● Võimed ● Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel ● Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas ● Ettevõtlikkus ja tööelu
SUHTLEMINE TEISTEGA Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab, millest suhtlemine koosneb 	<ul style="list-style-type: none"> ● Suhtlemise mõiste

<ul style="list-style-type: none"> ● mõistab suhtlemise olemust, toob näiteid suhtlemise komponentide kohta ● eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid ● mõistab suhtlemise kompleksust ● eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele ● iseloomustab erinevaid käitumisviise 	<ul style="list-style-type: none"> ● Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine) ● Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine ● Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele ● Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära ● toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus ● toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele ● Eelarvamused ● Stereotüübid ● Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele ● Sallivus, aktsepteerimine
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel ● demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi ● nimetab kahjustavaid käitumisviise selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel ● “Ei” ütlemist eeldavad olukorrad. ● “Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus.
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme ● mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades 	<ul style="list-style-type: none"> ● Internet ● Interneti võimalused ja ohud ● Turvaline internetikasutus ● Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine
<p>SUHTED TEISTEGA</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi ● nimetab inimeste erivajadusi ● toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest ● selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik 	<ul style="list-style-type: none"> ● Inimeste erinevused ● Vajadused. Väärtused ● Erivajadused ● Sallivus ● Prosotsiaalne käitumine, õiglus, vastutus, hoolivus, ausus ● Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist ● nimetab sotsiaalseid oskusi, ● toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine ● Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus, usaldus suhetes, sõprus, empaatia

<ul style="list-style-type: none"> • demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada • mõistab, et kõik tunded on normaalsed. • oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata 	<ul style="list-style-type: none"> • Tunded ja nende tõhus väljendamine
<p>KONFLIKTID JA PROBLEEMILAHENDUS Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab konflikti häid ja halbu külgi • kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise • valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi • näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi • nimetab erinevaid probleeme toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta • lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused 	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikt kui suhtepeblem • Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid • Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid • Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel • Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis tõhusad ja mittetõhusad • Probleemilahenduste eelised ja puudused. • Koostöövõimalused • Koostöise tegevuse eelised
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist • nimetab mõjutamise viise • toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia • mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaaslaste mõju otsustele • Abistav ja kahjustav mõju • Grupi surve • Mõjutamine, mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine) • Toimetulek vägivallega, sh kiusamisega, abi saamise võimalused, vastutus
<p>POSITIIVNE MÕTLEMINE Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta • märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiivne mõtlemine • Positiivne enesesisendus • Positiivsed omadused
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: Õppevara: Seksuaalkasvatus. II ja III kooliaste. Õpetajaraamat. Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikool.</p> <p>MINA JA SUHTLEMINE Enesehinnangu mõistekaardi koostamine - keha, välimus, tunded, suhted, suhtumine endasse. Meeskonnamängu "Üksikul saarel" I etapp: mida võtan kaasa, millised on minu omadused ja panus.</p> <p>SUHTLEMINE TEISTEGA Alias. Kehakeele alias. Mäng - telefon. Arutatakse miks tekivad valeuudised, kuulujutud, kuidas end arusaadavalt väljendada. Kohalike ettevõtete, raamatukogu jms külastused.</p>	

Meeskonnamängu “Üksikul saarel” II etapp: kuidas elu saarel alustame, kes mida teeb, millal, kuidas.

SUHTED TEISTEGA

Ülesanne. Käitumisviiside näited. Õpilased otsivad filmidest ja raamatutest näiteid erinevate käitumisviiside kohta/ või õpetaja annab teosed ette (nt Aino Pervik “Arabella, mereröövli tütar”, film “Röövlirahnu Martin”).

Meeskonnamängu “Üksikul saarel” III etapp: grupireeglite koostamine.

Juhtumite analüüs. Ülesanne rühmas. Kahjustava, sh kiusava käitumise äratundmine ja lahenduste pakkumine. Õpetaja annab juhtumid ette.

Meeskonnamängu IV etapp: minu võimalused abiks olla, koos tegutsemise viisid.

KONFLIKTID JA PROBLEEMILAHENDUS

Juhtumite lahendamine. Õpetaja annab ette situatsioonid ning õpilased peavad need lahendama kasutades agressiivset, alistuvat ja kehtestavat käitumist.

Rühmatöö prosotsiaalse käitumise (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise)

kohta: 1) Iga õpilane paneb kirja, kes vajaksid tema abi. 2) Kuidas ta saaks neid abistada. Mida saab konkreetset teha. 3) Tutvustamine rühmas kes mida välja pakkus. 4) Valida välja parim idee, kasutades hääletust.

Meeskonnamängu V etapp: ühised tegevused. Kogu saare elanikkonna ühised kooselu reeglid, kuidas üksteist abistatakse, toetatakse.

POSITIIVNE MÕTLEMINE

Meeskonnamängu VI etapp: koostöö ja kooselu saarel.

Meeskonnamängu VII etapp: ettetulevad probleemid ja nende lahendamise võimalused.

Mäng tundekaartidega. Kaartide sorteerimine: positiivsed, mitte positiivsed. Enda omaduste märkimine kaartide abil.

2.4. III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaalravist puudutavate küsimuste kohta.

7. klass

Õpitulemused	Õppesisu
<p>INIMESE ARENG JA MURDEIGA</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast 	<ul style="list-style-type: none"> Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused
<p>INIMENE, VALIKUD, ÕNN</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang. toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel 	<ul style="list-style-type: none"> Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist Positiivse minapildi kujundamine Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus Enesekasvatuse võtted Enesearendamine oma elutee kujundamisel Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui heaolu alus
<p>INIMENE JA RÜHM</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega 	<ul style="list-style-type: none"> Rühm, erinevad rühmade liigid, erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused, hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses Konformsus, sõltumatus, autoriteet, toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades
<p>TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest 	<ul style="list-style-type: none"> Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu) Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasandil: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused

<ul style="list-style-type: none"> • analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil • toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid 	<ul style="list-style-type: none"> • Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand • Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas • Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsevad seadused
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: Õppevara: Seksuaalkasvatus. II ja III kooliaste. Õpetajaraamat. Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikool.</p> <p>INIMESE ARENG JA MURDEIGA Ülesanne. “See olen mina” - kirjeldada iseennast võimalikult detailselt (oskused, välimus, hobid jne) ning anda hinnang, kas tegemist on pärilikkuse, keskkonna tegurite või inimese enda valikutega. Ülesanne küsimuste koostamine. Infoallikana kasutada õpikut või seksuaaltervis.ee lehte: Murdeiga. Küsimustele proovivad õpilased rühmades vastused leida, vastuseta küsimused arutatakse õpetajaga kohe klassivestluses.</p> <p>INIMENE, VALIKUD, ÖNN Rühmatöö. Enesehinnang. Rühmades arutada millised olukorrad, tegevused jne võivad enesehinnangut madaldada. Seejärel millised tegevused, olukorrad jne aitavad enesehinnangut tõsta ja hoida. Neist koostada plakat. Tutvustada teistele. Eneseanalüüs Johari akna mudelit kasutades.</p> <p>INIMENE JA RÜHM Ülesanne. Minu rühmad. Tuua välja millistesse rühmadesse kuulub, sh sotsiaalmeedia rühmad. Valib 3 enese jaoks kõige olulisemat ja põhjendab miks need.</p> <p>TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE Rühmatöö. Koostada esitlus etteantud teemal ja lisada juurde positiivseid tegevusi, mis noore tervist edendaks koolis ja lähiümbruses. (Alkoholi negatiivne mõju. Narkootikumide negatiivne mõju. Tubakatoodete (sh e-sigaret) negatiivne mõju. Kofeiin sisaldavate energiajookide negatiivne mõju.) Juhtumite analüüs. Õpilased tutvuvad lasteombudsmani kodulehel kirjalike seisukohtadega. Õpilased valivad välja sobilikud seisukohad ning teevad ülevaate: 1) lühitutvustus 2) millist lapse õigust antud probleem puudutab 3) lasteombudsmani seisukoht antud küsimuses 4) rühma arvamus antud juhtumist.</p>	

8. klass

Õpitulemused	Õppesisu
<p>TERVSEKÄITUMINE Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest • analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele • analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele • teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot 	<ul style="list-style-type: none"> • Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid: füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis • Tervise aspektide vastastikused seosed • Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele • Tervisealased infoallikad • Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus • Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad, stress, stressiga toimetulek

<ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust ● analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida ● toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest ● analüüsib enda tervise seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis. ● analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus ● toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis 	<ul style="list-style-type: none"> ● Kriis, selle olemus, käitumine kriisiolukorras, abistamine, abi otsimine ja leidmine ● Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad ● Tegurid, mis mõjutavad enda tervise seisundit ● Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele ● Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus ● Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad
<p>SUHTED JA SEKSUAALSUS Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata ● kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus ● analüüsib suhte vägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest ● selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust ● mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele 	<ul style="list-style-type: none"> ● Suhe, suhte liigid (peresuhe, sõprusuue, paarisuue) ● Lähisuue ja tunded lähisuhtes ● Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine ● Inimlik lähedus ja soojus suhtes; kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel; sõprus, meeldimine, armumine, armastus ● Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes ● Lähisuhtevägivad ja selle liigid ● Turvalised lähisuhted ● Abi saamise võimalused ● Seksuaalsus, seksuaalsuse mitmekesisus, seksuaalkäitumine ● Sooidentiteet, sooline mitmekesisus, bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu, sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüinne, maskuliinne) ● Seksuaalne orientatsioon ● Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp) ● Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest ● analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi 	<p>Turvaline seksuaalkäitumine, vastutus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rasestumisvastased meetodid. ● Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine

	<ul style="list-style-type: none"> ● Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasedumisvastaste meetoditega
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele 	<ul style="list-style-type: none"> ● Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus ● Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele
<p>TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● demonstreerib õpisisituatsioonis inimväarikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi ● analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule sealhulgas: uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile ning uimastitega seonduvad väärarvamused ● analüüsib sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil ● demonstreerib õpisisituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi 	<ul style="list-style-type: none"> ● Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid ● Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused ● Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul ● Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile; uimastitega seonduvad väärarvamused; uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid ● Sõltuvus ● Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <p>Õppevara: Seksuaalkasvatus. II ja III kooliaste. Õpetajaraamat. Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikool. Terved ja turvalised suhted. Metoodiline juhend.</p> <p>TERVISEKÄITUMINE Teksti mõistmise ülesanne. Järelduste tegemine Eesti inimarengu aruande 2023 peatüki “Eluviisi ja vaimse tervise seosed inimese elukaarel”. Tekst jagada rühmade vahel ära, vajadusel selgeks teha uued mõisted, panna kirja olulisemad teemapunktid ning kolm olulist teadmist 8. klassi noorele. Video vaatamine. Kuidas ära tunda teaduslikult tõestatud ja teaduslikuna näivat infot ERR portaalis Meediataip? Peaasi.ee veebilehel Koolistressi testi tegemine ja tulemuse põhjal kokkuvõtte tegemine, mis on hästi ja mida peaks paremini tegema? Ajaplaneerimise nipid. Õpilased tutvuvad Peaasi.ee veebilehel erinevate ajaplaneerimise abivahenditega. Projektõpe. “Teeme ära” projekt kooli ümbruses.</p> <p>SUHTED JA SEKSUAALSUS Õppekäik Tervisemuuseumi. Saab kasutada muuseumi virtuaaltuuri ja e-õpet. Ülesanne. Kohtinguvägivalda vormid. Õpilastele sedelid: kohtinguvägivalda vormid ja vägivaldsed käitumisviisid. (Terved ja turvalised suhted. Metoodiline juhend) Visuaalselt teema: “Märka kohtinguvägivalda!” ja “Selline on hea suhe!” Nõu ja abi (Terved ja turvalised suhted. Metoodiline juhend). Videoloeng „Seksuaalsuse mõiste“</p>	

Tunnikava: Seksuaalne areng: seksuaalsuse trepp. (Seksuaalkasvatus II ja III kooliastmele, lk 86). Inimese individuaalsuse rõhutamine.

Tutvumine LGBT Ühingu Sõnastikuga. Millised mõisted on tuttavad ja millised mitte? Esmalt iseseisvalt, seejärel paaris/rühmas ning lõpuks ka klassiarutelus.

Seksuaaltervis.ee lühivideod meetodite tõhusus, pikatoimelised meetodid.

Võrdlev ülesanne. Õpilased tutvuvad erinevate rasestumisvastaste vahenditega ning koostavad ülevaatliku tabeli, kuhu kirjutavad: *vahendi nimetus, *kasutamine, *kui pikaajaline, *plussid ja miinused, *toimeaine, *ligikaudne maksumus, *kasutatud allikad.

Video Ei tähendab ei! youtube.com. Arutelu.

TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE

Lühifilm: Kiusamise ahel

Kiusamisjuhtumite analüüs. Õpetaja annab ette erinevad juhtumid seoses kiusamisega (kirjalikult, videod, pilt vms). Õpilased analüüsivad olukorda: lühikirjeldus olukorrast, ohvri tunded, kiusaja tunded. kõrvalseisjate roll ja lahendus.

Infootsingu ülesanne, kuhu pöörduda kiusamise või vägivalla korral.

Õppefilm "Mõtteinne" 2011

Õpilased koostavad esitluse, mis keskendub kindlale uimastile ning jagavad teistele eakohast infot - mida pean teadma uimastitest? kuhu pöörduda abi saamiseks?

Õppekäik Tervisemuuseumi või kooliõe, kiirabitöötaja külalistund.

Praktilised esmaabi ülesanded. Elustamine, sidumine, püsiv küliliasend, Heimliche võte, esmane abi minestamise, astmahoo korral.

3. Ajaloo ainekava

3.1. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva.

Ajalootundides tutvuvad õpilased erinevate ajalookäsitlustega ja avavad nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrreldakse ajaloosündmuste ja nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest. Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalooaga tutvuvad õpilased lõimituna maailma ajalooaga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

3.2. Teadmised, oskused ja hoiakud II kooliastmes

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
3. Kasutab ajaloomõisteid asjakohases kontekstis.
4. Oskab tuua näiteid kodukoha minevikust.
5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemise loos.
6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

5. klass

Teema: AJAARVAMINE JA AJALOOALLIKAD	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kasutab ajaarvamiseiga seotud mõisteid: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, ajajoon, Rooma number, araabia number ● oskab täita ja lugeda ajatelge ● jagab ajalugu perioodideks: esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu ● teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid ● iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust ● kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid 	<ul style="list-style-type: none"> ● ajaarvamine ● ajaarvamiseiga seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu ● ajalooallikad ● ajalugu ja ajalooallikad ● allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline, allikas, muuseum ja arhiiv
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● aja mõõtmine ● ajajoone koostamine ● muuseumi külastus ● töö ajalooallikatega, vana eseme tutvustus 	
Teema: ELU MUINASAJAL	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid ● kirjeldab muinasaaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas ● teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi 	<ul style="list-style-type: none"> ● eluolu ● elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas ● ajaloosündmused ja ajaloolised isikud ● ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine ● pildianalüüs ● rühmatöö 	
Teema: ELUOLU KESKAJAL	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas ● kirjeldab keskaja inimese eluolu, tegevusalasid ja asulat ● õpilane teab ajaloolisi isikuid 	<ul style="list-style-type: none"> ● Bütsantsi keisririik ● kloostrite asutamine ● islami tekkimine ● Frangi riik ● viikingite retked ● Vana-Vene riik ● ristisõjad ● reisid kaugetele maadele

	<ul style="list-style-type: none"> • eestlaste muistne vabadusvõitlus • kaubandus ja linnad
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • õppevideo vaatamine • rolli- ja otsustumängud • keskaegsed retseptid, küpsetamine • loovülesande täitmine 	
Teema: EESTI 16.-18. SAJANDI SÕDADE PERIOODIL	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab hariduse andmist minevikus • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust minevikus • mõistab ajalooksündmuste ajalist järgnevust 	<ul style="list-style-type: none"> • kool vanal ajal • hariduse levik • Venemaa tugevdamine • Eesti Põhjasõjas
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • pildianalüüs • õppevideo vaatamine 	
Teema: ELUOLU UUSAJAL	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäeva elu • kirjeldab inimeste eluolu minevikus • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust 	<ul style="list-style-type: none"> • suured maade-avastused, meresõitja Kolumbus • kunst ja teadus, Leonardo da Vinci • katoliku kiriku lõhenemine, jutlustaja Martin Luther • tehnika areng. Leiutaja James Watt • Prantsuse revolutsioon, kuninganna Marie-Antoinette
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • Venni diagramm • pildianalüüs • praktiline töö (inimkeha ideaalsed proportsioonid “ Vitruviuse inimene”) • õppefilmi vaatamine 	
Teema: RAHVUSLIK ÄRKAMISAEG	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos • teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos • kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi • nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist 	<ul style="list-style-type: none"> • rahvuslik ärkamisaeg • Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt • laulu- ja mänguseltsid • I üldlaulupidu

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • mõistekaart • pildianalüüs • erinevatest allikatest info otsimine • muusika kuulamine 	
Teema: EESTI ISESEISVUMINE	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid • kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost • teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik 	<ul style="list-style-type: none"> • Eesti Vabariigi loomine • president Konstantin Päts • Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms • iseseisvusmanifest • iseseisvuse väljakuulutamise
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • pildi- ja kuulamisülesanne • õppevideo vaatamine • plakati koostamine • kuulamisülesanded 	
Teema: ISESEISEV EESTI KAHE MAAILMASÕJA AJAL	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos • teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge • teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos • selgitab Tartu rahu tähtsust 	<ul style="list-style-type: none"> • vabadussõda (1918-1920) • Võnnu lahing, võidupüha • Tartu rahu
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • filmi vaatamine • sündmuste analüüs 	
Teema: EESTI JA TEINE MAAILMASÕDA	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost • toob näiteid, kuidas II maailmasõda mõjutas elu Eestis • teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole 	<ul style="list-style-type: none"> • II maailma-sõda • kommunism Nõukogude Liidus • diktaator Adolf Hitler • diktaator Stalin • okupatsioon • küüditamine, holokaust, suur põgenemine
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • võrdlustabel • mälestuste kogumine • filmi vaatamine 	
Teema: NÕUKOGUDE AEG	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane:	<ul style="list-style-type: none"> • elu Nõukogude Eestis

<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus • iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu, toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonna loost ENSV ajal 	<ul style="list-style-type: none"> • sportlane Heino Lipp • metsavendlus • kolhoos • eluolu ENSV-s
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • vestlus/ intervjuu vanemate või vanavanematega • uurimistöö ja esitlus 	
Teema: ISESEISVUSE TAASTAMINE	
ÕPITULEMUSED Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks • teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust • oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust • teab mõnda perekonnalugu 	ÕPPESISU <ul style="list-style-type: none"> • Eesti taasiseseisvumine • president Lennart Meri • laulev revolutsioon • Balti kett
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • õppevideo vaatamine • mälestuste kogumine • isamaaliste laulude kuulamine 	

6. klass

Teema: MUINASAEG	
ÕPITULEMUSED Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest • kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt • toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu, eluviisi ja tegevusalasid • kasutab ajaloomõisteid asjakohases kontekstis 	ÕPPESISU <ul style="list-style-type: none"> • aeg ja ajaarvamine, periodiseerimine • ajalooallikad • muinasaja arengujärgud ja üldiseloomustus • jääaeg ja nüüdisinimese teke • muistsed kütid, kalastajad ja korilased • varajased põlluharijad ja karjakasvatajad • esimesed suured asulad • metallide kasutamine
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • mõistekaardi koostamine • ajatelje täitmine 	
Teema: Muinasaeg Eestis	
ÕPITULEMUSED Õpilane:	ÕPPESISU <ul style="list-style-type: none"> • Eesti muinasajal • viimane jääaeg

<ul style="list-style-type: none"> ● teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, Pulli ja Kunda Lammasmägi ● kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi, muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis ● teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust 	<ul style="list-style-type: none"> ● Eesti ala vanim asustus: Pulli, Kunda ● Eesti nooremal kiviajal, savinõude valmistamine, kammkeraamika levik ● metalliaeg Eestis
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga ● töö teadusartikliga, kokkuvõtte salvestamine /nt. Vocaroo keskkonnas/ 	
Teema: VANAD IDAMAAD	
Mesopotaamia	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus ● toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäeva elu ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos ● teab, kes oli Hammurapi ● mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid 	<ul style="list-style-type: none"> ● sumerite linnriigid ● leiutised: ratas, potikeder ● Hammurapi seadused; eluolu; religioon ja kultuurisaavutused ● Iisraeli ja Juuda riik ● ainujumala usk, Vana Testament
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine ● teemantluuletus ● kiilkirjas monogramm 	
Vana-Egiptus	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon ● nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust ● kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel ● tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias ● toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiidi 	<ul style="list-style-type: none"> ● Egiptuse riigikorraldus ● Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon ● eluolu ja religioon ● kultuurisaavutused ja teadus ● kujutava kunsti iseloomulikud tunnused ● Egiptuse püramiidid
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● 3D värvipilt ● lühijutu või uudise koostamine, selle helifailina salvestamine 	

Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eab, et foiniiklased olid head meresõitjad ja võtsid kasutusele tähestiku • teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon ja mis on Vana Testament • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust 	<ul style="list-style-type: none"> • Lähis-Ida kultuurivahendajad: hetiitide kultuurisild • Foiniikia meresõitjad ja tähestik • Pärsia impeerium • Vana-Ida kõrgkultuuride põhijooned ja koht maailma ajaloos
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loovülesande täitmine • ruumiline kunstitöö ühe õpitud Idamaade piirkonna kohta 	
Vana-India ja Vana-Hiina	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde • teab, mis on kastisüsteem • toob näiteid India ja Hiina avastustest ning leiutistest 	<ul style="list-style-type: none"> • Vana-India suurlinnad Induse ääres • aarjalased • kastikord • India kultuur: usulised tõekspidamised, budism; kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male • Vana-Hiina riikide tekkimine • Hiina keisririigi algus. Hiina Hani dünastia ajal • Hiina kultuur • Hiina müür, Siiditee
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • akrostihhoni e. esitähluuletuse koostamine • rühmatöö: illustreeritud kokkuvõtte koostamine ja esitlemine 	
VANA-KREEKA	
Kreeta-Mükeene kultuur	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta • teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist 	<ul style="list-style-type: none"> • Kreeta ja Mükeene kultuur • Vana-Kreeka, vanim kõrgkultuur Euroopas • Kreeka loodus ja rahvastik
Kreeka linnriigid	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal • seletab ja kasutab mõisteid: polis, rahva- • koosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori 	<ul style="list-style-type: none"> • Kreeka linnriikide ühiskonnakorraldus • kasvatus Ateenas ning Spartas • Kreeka-Pärsia sõjad • linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale • Aleksander Suure sõjaretk ja maailmariigi tekkimine • Vana-Kreeka kolonisatsioon

<ul style="list-style-type: none"> ● teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi ● kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat 	
Praktilised tööd, õiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● rühmatöö: luuletuse, räpi vm koostamine, esitamine ● plaani lugemine, koostamine ● ristsõna koostamine veebikeskkonnas, ristsõnade lahendamine, lahenduste kontrollimine 	
Vana- Kreeka kultuur ja teadus	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest ● oskab nimetada tähtsamaid kreeka filosoofe ● jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist ● mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole ● nimetab Vana- Kreeka kultuuri ja teadusega seotud ajaloolisi isikuid ning põhjendab nende olulisust kultuuriloos 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, religioon ja mütoloogia ● olümpiamängud ● Homerose kangelaseepika ● ajalookirjutus, Herodotos ● teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal ● hellenite igapäevaelu ● Vana-Kreeka kultuuri tähtsus
Praktilised tööd, õiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● mäng “Antiikolümpiamängude võistlusalad” ● lühikokkuvõtte ja illustratsioon ühe valitud jumala kohta 	
Hellenism	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi ● selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiajastu kultuuri- ja teadussaavutustest ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest hellenismiajastul 	<ul style="list-style-type: none"> ● Makedoonia väejuht ja riigimees Aleksander Suur, Aleksander Suure vallutused ● hellenism ● Aleksandria linn ● seitse maailmaimet, hellenismiaja kultuurisaavutused ● hellenismiaja teadus ja teadlased: Eukleides, Archimedes, Ptolemaios
Praktilised tööd, õiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga ● piltülesanne 	
VANA-ROOMA	
Rooma riigi tekkimine	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vana-Rooma geograafiline asend; Apenniini ps, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik ● etruskid ● Rooma linna tekkimine 753. a eKr, Romulus.

<ul style="list-style-type: none"> ● teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos ● paigutab ajateljele Rooma linna asutamise aasta ● selgitab ja kasutab kontekstis õigesti mõisteid: Kapitoorium, foorum, ladina keel 	<ul style="list-style-type: none"> ● linnriigid, Kapitoorium, foorum, ladina keel, kuningad ● Rooma riigi tekkimine ● vabariigi algus
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine ● töö võtmesõnade ja põhiterminitega, sõnaketi moodustamine, tähestikutabel ● rolli- ja otsustumäng 	
Rooma vabariik	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab Rooma vabariigi riigikorda ● kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist ● teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks ● seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk ● teab, kes oli Caesar ja põhjendab tema olulisust 	<ul style="list-style-type: none"> ● Rooma vabariigi ühiskondlik korraldus ● Rooma võimu laienemine Vahemere maades, Hannibal ● kodusõjad Roomas, Caesar ● vabariigi lõpp, Rooma ja Kartaago ● Rooma suurriik
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine ● Venni diagramm, võrdlustabel 	
Eluolu Vana-Roomas	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab eluolu Rooma riigis ● teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis ● toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu 	<ul style="list-style-type: none"> ● Rooma linn ● Roomlaste usk ja eluolu ● Rooma kultuur ● kodusõjad ja vabariigi lõpp ● Jeesus Kristus, ristiusk ● Constantinus Suur
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> ● esitluse koostamine, töö allikate ja kaardiga ● vastastikune õpetamine 	
Kultuur ja religioon Vana-Roomas	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● teab roomlaste usule iseloomulikke jooni ● mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ● teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos ● kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu ● kunst ja arhitektuur ● Rooma õigus

<ul style="list-style-type: none"> toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised 	
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> võrdleva tabeli koostamine ajajoone täitmine rühmatöö: plakati koostamine ja selle esitlemine 	
Rooma keisririik	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal teab, miks lõhenes Rooma keisririik teab, kes oli Augustus ja põhjendab teema olulisust teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik toob näiteid sündmustest ja protsessidest Rooma keisririigi ajaloos, paigutab neid ajateljele 	<ul style="list-style-type: none"> Rooma keisririik keiser Augustus Rooma impeerium ja selle lõhenemine ristiusu levik Rooma riigis, Uus Testament suur rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi lõpp
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> rühmatöö: esitluse koostamine, töö allikate ja kaardiga töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine 	

3.3. Teadmised, oskused ja hoiakud III kooliastmes

- Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
- Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
- Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
- Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
- Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
- Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
- Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
- Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
- Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
- Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus võrreldes tänapäevaga.
- Mõistab, kuidas inimese käsitlus on ajas muutunud.
- Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
- Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
- Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
- Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
- Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos.

7. klass

ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode • toob allikate põhjal esile ajaloo sündmuste põhjuse-tagajärje seoseid • nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis • nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist • mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas • selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus) • võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel 	<p>MAAILM KESKAJAL 476–1492 Keskaja mõiste, üldiseloomustus ja perioodiseerimine</p> <ul style="list-style-type: none"> • keskaja mõiste, keskaja algus ja lõpp Euroopas ja Eestis • keskaja perioodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö ajajoonega • töö tekstiga • töö kaardiga 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded • iseloomustab läänikorda • kasutab kontekstis mõistet senjäär, vasall, truudus, feodaal • kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid • iseloomustab läänimeeste elulaadi • iseloomustab rüütli ja kirjeldab nende elu ning keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga • iseloomustab ja kirjeldab aadlidaami ning keskaegse aadlidaami ilu- ja käitumisideaali, võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki • analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast 	<p>Seisused, läänikord ja eluolu</p> <ul style="list-style-type: none"> • läänikord ehk feodaalkord • lään ehk feood • läänimees ehk feodaal • senjäär • vasall • läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia • turniir • linnus
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rollimäng • töö skeemiga • jutukese kirjutamine 	

<ul style="list-style-type: none"> • töö allikaga • õppekäik linnusesse 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus • kirjeldab kiriku struktuuri • selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta • nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid, • tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümargaar/ teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk, detailid); • iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutatavat kunsti (temaatika, kujutamiseviis, kunstniku staatus, eesmärgid) • märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju • selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu • toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast • iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal 	<p>Ristiusk, kirik ja kultuur</p> <ul style="list-style-type: none"> • ristiusk, katoliku kirik • kiriku struktuur • vaimulikud, paavst, piiskop, preester • kogudus, usklikud, ilmikud • klooster, munk, kerjusmunk, nunn, abt, abtiss, askees, tsölibaat, manuskript, • reliikvia, pühak, palverändur • liturgia, koraal, psalm • sakramendid: ristimine, leer, armulaud, laulatus, ordinatsioon, piht, viimne võidmine • patt, paradiis, põrgu, puhastustuli • romaani stiil, gooti stiil • kodakirik, basiilika
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö piltidega • õppekäik kirikusse • teemakaart 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi ja mõju Euroopale • nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike • iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid • nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli • kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa); • teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile • selgitab, milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks • selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid 	<p>Euroopa riigid varakeskajal</p> <ul style="list-style-type: none"> • suur rahvasterändamine • germaanlased • Chlodovech, Frangi riigi teke • Frangi riik Karl Suure ajal • Merovingid, Karolingid • Verduni leping, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> töö kaardiga, kontuurkaart mõttekaart töö allikaga 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule 	Linnad ja linnaelu <ul style="list-style-type: none"> linnade teke ja eluolu linnade valitsemine, raad, raekoda linnaõigus gild, tsunft, tsunftikord Hansa Liit, hansakaubandus Põhja-Euroopas
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> töö pildi allikatega võrdlustabeli koostamine RAFT kirjutamine audiovisuaal ülesanne õppekäik 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad 	Euroopa riigid kõrgkeskajal <ul style="list-style-type: none"> Inglismaa keskajal, William Vallutaja, Henry II Prantsusmaa keskajal, Karolingid ja Kapetingid Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> töö allikaga koomiksi joonistamine, jutustamine koomiksi põhjal 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta 	Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik <ul style="list-style-type: none"> Bütsantsi riik, Justinianus I, Hagia Sophia katedraal, seadustekogu. bütsantslaste kultuur: õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe araablased, nende tegevusalad, beduiinid, araablaste kultuuri mõju Euroopale ühtse Araabia riigi teke, kaliif, kalifaat, džihaad islami usk: islam, moslem, Allah, Muhamed, prohvet, Meka, Kaaba, mošee, minarett, koraan, imaam viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla Vana-Vene riigi teke, bojaar, veetše, družina
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> jutukese kirjutamine 	

<ul style="list-style-type: none"> • töö allikaga • võrdleva tabeli koostamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ristsõdade põhjuse-tagajärje seoseid • selgitab, miks algasid ristsõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu • kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis) • nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärge • selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised • selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajaloollikas 	<p>Ristsõjad</p> <ul style="list-style-type: none"> • ristsõja tunnused, põhjused • püha maa, Urbanus II, Saladin • ristsõjad Läänemere ääres, muistne vabadusvõitlus, Lembitu • Läti Henriku Liivimaa kroonika
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • plakat, plakatite esitlemine • töö kaardiga • töö ajajoonega • töö allikaga 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada • nimetab keskaja seitse vaba kunsti • toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest • nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd 	<p>Haridus, ülikoolid ja teadus</p> <ul style="list-style-type: none"> • kloostrikool, linnakool, toomkool • ülikool, teaduskond, rektor, dekaan, dispuut • seitse vaba kunsti • skolastika, alkeemia, astroloogia
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • INSERT-lugemine • töö pildiga • dispuut 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid • märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda • selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu • selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu 	<p>Eesti keskajal</p> <ul style="list-style-type: none"> • keskaja periodiseering Eesti ajaloos • Vana-Liivimaa • Liivi sõda

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • töö kaardiga • faktipüramiid • töö tekstiga • film “Apteeker Melchior” • õppekäik keskaegse Eestiga seotud paika 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks • toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas • märgib kaardile maadeavastajate retked • kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid • selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas; • toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel • annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast 	MAAILM VARAUUSAJAL 1492–1600 Maadeavastused <ul style="list-style-type: none"> • Ameerika avastamine • Indiasse viiva mereteede avastamine, esimene ümbermaailmareis • Marco Polo reisikirjad • mõisted: kompass, astrolaab, karavell, karak, indiaanlased, asteegid, inkad, konkistadoorid, kolonialism • maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine • töö allikaga • esitluse või plakati koostamine 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust • nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi • uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Martin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel 	Reformatsioon ja vastureformatsioon <ul style="list-style-type: none"> • reformatsioon Saksamaal • Martin Luther • vastureformatsioon ja katoliku kiriku uuenemine • mõisted: katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • töö allikaga • mõistekaart • võrdleva tabeli koostamine 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • võrdleb skolastikat ja humanismi • toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele 	Renessanss ja humanism <ul style="list-style-type: none"> • uue maailmapildi kujunemine • Leonardo da Vinci • humanism • renessanss • traktaat

<ul style="list-style-type: none"> • selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse 	
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • töö allikaga • võrdleva skeemi koostamine • traktaat • rollimäng 	

8. klass

ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • määratleb ajaliselt (märgib ajajoonele) varauusaja ja uusaja piirid • selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust • iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal • toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal 	MAAILM 1600–1815 Uusaja mõiste, üldiseloostus, periodiseering. Ühiskond varauusajal. <ul style="list-style-type: none"> • varauusaeg • uusaeg • periodiseerimine • ajaloo pöördepunkt • muutused Euroopas
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • töö ajajoonega • lühikokkuvõtte koostamine 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi • hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest; • teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärgi • põhjendab allika valikut 	Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal <ul style="list-style-type: none"> • ususõda, kodusõda • katoliiklased, protestandid: luterlased, kalvinistid, anglikaanid • kolmekümneaastane sõda, Vestfaali rahu • Inglismaa kodusõda
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • võrdleva tabeli koostamine • töö allikaga 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut • analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel • annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis • seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga; • nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse 	Absolutism ja valgustus <ul style="list-style-type: none"> • monarh, monarhia • absolutism, absoluutne monarh • valgustatud absolutism, valgustatud monarh

<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistekaardi koostamine • rollimäng • kirja kirjutamine (kirjavahetus valgustusfilosoofide vahel) 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil • selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel 	<p>Ameerika iseseisvumine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inglise kolooniate rajamine • konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel • kolooniate konfliktid emamaaga • iseseisvusdeklaratsioon • iseseisvussõda • 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine • demokraatia
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö dokumendiga • töö ajajoonega • kõne koostamine ja esitamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi • selgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate mõju ühiskonnale jakobiinide näitel 	<p>Prantsuse revolutsioon ja Napoleon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg • Napoleoni reformid • Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sündmuste aegrivi koostamine (ajajoon) • töö audiovisuaalse materjaliga • töö karikatuuriga • koomiksi joonistamine, jutustamine koomiksi põhjal 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu • võrdleb Eestit Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil toimunud muutusi Eestis) • toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis • toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus • tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas • võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris 	<p>Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rootsi aeg • Vene aeg • reduktsioon, restitutsioon

<ul style="list-style-type: none"> • tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis • toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta • analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel 	
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Freimi tabeli koostamine • töö audivisuaalse materjaliga • Eesti kultuuriobjekti tutvustamine (17.-18. sajandist) 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid • võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris • tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki • rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta • analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja • kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel 	<p>Kunst, kultuur ja teadus varauusajal</p> <ul style="list-style-type: none"> • barokk, rokokoo, klassitsism, maalikunst • teadusrevolutsioon, empiiriline meetod
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • esitluse koostamine • plakat ühest teadussaavutusest 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/ (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms) 	<p>MAAILM 1815-1918 Viini kongress ja Euroopa uusajal</p> <ul style="list-style-type: none"> • kongress • lõppakt • restauratsioon • tagurlus • tasakaal
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö allikaga • töö kaardiga • minireferaat 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas 	<p>Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine</p> <ul style="list-style-type: none"> • kütused: süsi ja koks • aurumasin • võimsusühikud: hobujõud ja vatt • tööstus, vabrik, automatiseerimine

<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg • analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel 	<ul style="list-style-type: none"> • linnastumine
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • töö pildi ja artikliga • kolmeastmeline intervjuu 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse 	Poliitilised õpetused <ul style="list-style-type: none"> • liberalism • konservatism • sotsialism, kommunism • rahvuslus, natsionalism • äärmuslus
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • võrdleva tabeli koostamine • väitlus 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvusluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda. 	Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid) <ul style="list-style-type: none"> • rahvusluse tõus Euroopas, rahvuslik vabadusliikumine • rahvusriigi loomine Saksamaa näitel • põhiseadus
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • lühikokkuvõtte kirjutamine • töö kaardiga 	
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias • annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast lähtudes • analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega • analüüsib rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel • analüüsib imperialismi kujunemise seost loodusressursside hõivamisega 	Kolonialism ja imperialismi kujunemine <ul style="list-style-type: none"> • koloonia, koloniseerimine, kolonialism • imperium, imperialism
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • probleemaken • töö pildiga 	

<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega • nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi • nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust • seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest • toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku • toob näiteid ärkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos • toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus • toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloo • toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust • teadvustab baltisakslaste rolli eesti kultuuri ja ühiskonnaelu arengus 	<p>Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vene impeeriumi äärealade poliitika • pärisorjuse kaotamine • rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused • venestusaeg • 1905.aasta revolutsioon
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö tekstiga püramiidskeemi meetodil • artikli kirjutamine ajalehele • akrostihhoni (esitäheluuletuse) kirjutamine • õppekäik 19. sajandi kultuuripärandiga seotud paika 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloo sündmuste põhjuse-tagajärje seoseid • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloo sündmuste ja -nähtuste üle • analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärge ja mõju maailma arengule • nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms • kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärge ja mõju • nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks 	<p>Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antant, Kolmikliit, Keskriigid • atentaat, läänerinne, idarinne, manööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu, • veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa • iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918

<p>sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi</p> <ul style="list-style-type: none"> ● seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid) 	
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö allikaga ● töö kaardiga ● töö audivisuaalse materjaliga ● tele- või raadiosaate lavastamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta ● toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne 	<p>Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p> <ul style="list-style-type: none"> ● sisepõlemismootor ● elekter, hõõglamp ● röntgen ● raudtee ● raudbetoon ● rahvastikuprotsessid ● aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine ● krinoliin, targeldamine, frakk, smoking, silinder ● romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism, juugend
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ühe minuti loeng /konverents ● plakat/ reklaam 	

9. klass

ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid ● teab, millised olid I maailmasõja tagajärjed ● teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast I maailmasõda ● teab ja selgitab Rahvasteliidu I maailma I maailmasõja järgset rolli ● kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid 	<p>Esimese maailmasõja tagajärjed</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Compiegne'i vaherahu ● Pariisi rahukonverents ● Versailles' süsteem ● Euroopa poliitiline kaart pärast I maailmasõda ● Rahvasteliit ● Pariisi rahuleping, reparatsioonid ● sõjakollete kujunemine

<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö allikatega ● töö karikatuuridega ● töö kaardiga ● mõistekaardi koostamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis ● teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust ● teab, millal toimus vabadussõda ● teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi ● kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel ● teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel 	<p>Eesti vabadussõda</p> <ul style="list-style-type: none"> ● vabadussõda ● Tartu rahu ● võtmeisikud (Jaan Poska, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner) ● Võnnu lahing ● Landeswehri sõda ● välisriikide abi
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga ● töö audivisuaalse materjaliga ● õppekäik vabadussõjaga seotud paika 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid ● iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism ● teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust ● võrdleb autoritarismi ja totalitarismi ● kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda 	<p>Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel</p> <ul style="list-style-type: none"> ● demokraatia ● diktatuur ● autoritarism, totalitarism ● fašism, kommunism, natsionalism ● võtmeisikud (Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt)
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö fotode ja plakatitega ● Venni diagramm ● tekstianalüüs ● RAFT kirjutamine ● võrdleva tabeli koostamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab mõjukaid ja toob näiteid nende tegevusest ● selgitab ja toob näiteid mõistete ideoloogia, reform ja revolutsioon kohta 	<p>Demokraatlik ja autoritaarne Eesti</p> <ul style="list-style-type: none"> ● maareform ● Asutav Kogu ● parlamentarism ● põhiseadus ● vaikiv ajastu

<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul. 	<ul style="list-style-type: none"> • meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö allikate ja piltidega • faktipüramiid • võrdleva tabeli koostamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel • teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine • teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid 	<p>Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel</p> <ul style="list-style-type: none"> • ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed • konveiermeetod • börsikrahh • inflatsioon • uus kurss • Eesti majanduselu • maaseadus • rahareform
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö allikatega • ideekaardi koostamine • arutluse kirjutamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju • märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda • kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas • nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi • nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos 	<p>Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis</p> <ul style="list-style-type: none"> • uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne) • kultuur ja eluolu paikkonnas
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tähestikutabeli koostamine • rühmatöö: uurida kodukohas olevaid hooneid, mälestusmärke, mis on omased kahe maailmasõja vahelisele perioodile, koostada esitlus või näitus 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda • teab, milline oli rahvusvaheline olukord II maailmasõja eel 	<p>Rahvusvaheline olukord II maailmasõja eel</p> <p>II maailmasõda 1939–1945</p> <ul style="list-style-type: none"> • lääneriikide järeleandmised Saksamaale, anšluss, Müncheni kokkulepe • MRP

<ul style="list-style-type: none"> ● teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid II maailmasõjani ● teab, millal algas ja lõppes II maailmasõda ● toob esile II maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed ● seletab mõisteid MRP, holokaust, ÜRO ● kirjeldab ajalookaardile tuginedes II maailmasõja sõjategevuse kulgu ● analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis 	<ul style="list-style-type: none"> ● Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis ● Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa “Kolmas riik” ● sõjategevuse üldiseloostus: sõja algus ja lõpp; sõdivad pooled, rinded ● holokaust ● ÜRO asutamine
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine ● propagandaplakati analüüs ● ideekaardi koostamine ● ajajoone koostamine ● võrdleva tabeli koostamine ● allikatekstide analüüs ja arutelu 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist ● selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos ● selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga ● selgitab mõisteid MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon ● analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas 	<p>Eesti II maailmasõjas</p> <ul style="list-style-type: none"> ● baaside leping, baaside ajastu ● annekteerimine ● Konstantin Päts ● küüditamine ● suur põgenemine ● nõukogude okupatsioon ● Saksa okupatsioon
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö allikatega ● töö audiovisuaalse materjaliga ● töö lugudega küüditamise kohta ● perekonnaloo uurimine ● õppekäik II maailmasõjaga seotud kohta 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külma sõda, kriisikolle, raudne eesriie 	<p>Külm sõda</p> <ul style="list-style-type: none"> ● külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid ● kahepooluselise maailma kujunemine: raudne eesriie, Trumani doktriin, Marshalli plaan, Berliini blokaad ja Saksamaa lõhestamine ● külma sõja kriisikolled
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kaart (konfliktid ja kriisikolled kaardil). 	

<ul style="list-style-type: none"> ● probleemiaken külma sõja kriiside kohta ● töö allikatega ● arutluse kirjutamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel ● selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo ● kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel ● teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust ● iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid ● kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel 	<p>Demokraatlik maailm pärast II maailmasõda</p> <ul style="list-style-type: none"> ● heaoluühiskond ● mustanahaliste ja naiste õigused ● noorteliikumised, hipide liikumine ● globaliseerumine ● NATO, Euroopa Liit ● Võtmeisikud (Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan) ● USA ühiskond: sisepoliitika; ühiskondlikud liikumised, välispoliitika ● Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, jagatud Saksamaa
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● juhtumianalüüs ● pilditöö ● töö kaardiga 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist ● nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi ● võrdleb eri perioode arutluse käigus ● toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne) ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu ● kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis 	<p>Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV</p> <ul style="list-style-type: none"> ● NSV Liit ● stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine ● kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini ● metsavendlus ● kollektiviseerimine ● industrialiseerimine ● plaanimajandus ● massirepressioonid, küüditamine, dissident ● võtmeisikud (Nikolai, Karotamm, Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas)
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö allikatega ● esitluse koostamine ja selle tutvustamine klassile ● võrdleva tabeli koostamine 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest 	<p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teaduse ja tehnika areng ● aatomiuringud, infotehnoloogia areng ● massikultuur ja kõrgkultuur ● naine ja ühiskondlik elu ● muutused mentaliteedis

<ul style="list-style-type: none"> • märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile • mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga • iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel • teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust 	
<p>Praktilised tööd, õiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • intervjuu • perekonnaloo uurimine • lühietekanne • õppekäik kodulähedasse paika, mis on seotud ENSV ajaga või tuntud kultuuritegelasega 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu • kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon • nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis • selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja 	<p>Eesti iseseisvuse taastamine</p> <ul style="list-style-type: none"> • laulev revolutsioon • Balti kett • fosforiidikampaania • IME • Rahvarinne • suveräänsusdeklaratsioon • MRP-AEG • perestroika • glasnost • rahareform Eestis • põhiseadusliku korra taastamine • võtmeisikud (Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar, Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin)
<p>Praktilised tööd, õiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö fotodega • mälestuste kogumine • töö audiovisuaalse materjaliga • töö ajajoonega 	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel • selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile 	<p>Maailm 1990. aastatest alates</p> <ul style="list-style-type: none"> • NSVL lagunemine • Saksamaa taasühinemine • rahvusvahelised organisatsioonid (NATO, EL laienemine, ÜRO) • rahu ja konfliktide lahendamine • identiteet ja mitmekesisus • energiamajandus

<ul style="list-style-type: none"> ● mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga ● toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed ● teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel ● teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta ● analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule 	<ul style="list-style-type: none"> ● globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism)
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● töö kaardiga ● töö ajajoonega ● probleemaken, probleemküsimusele lahenduste otsimine ● plakati tegemine ja esitlemine 	

4. Ühiskonnaõpetuse ainekava

4.1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb ühiskonna toimimist majanduse, poliitika ja õiguse valdkondades, ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Õppe käigus kujunevad õpilaste väärtushinnangud ja hoiakud.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise ning ainealaste põhimõtete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Õpilane osaleb võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses ja kodanikualgatuses.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavasse. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi ainaena.

II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koosseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes õpilane omandab teadmised kodanikuõigustest, riiklike põhiseaduslike institutsioonide funktsioonidest ja toimimispõhimõtetest ning poliitika avaldumisest igapäevaelus.

Majandusteemade käsitlemine keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele.

4.2. Teadmised, oskused ja hoiakud II kooliastmes

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

6. klass

DEMOKRAATIA PÕHIMÕTTED JA SELLE TOIMIMINE	
Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: <ul style="list-style-type: none">• teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi• teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi	<ul style="list-style-type: none">• kohalik omavalitsus• seadus, lapse õigused• peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted, demokraatia,

<ul style="list-style-type: none"> • teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma • mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat • teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti 	<ul style="list-style-type: none"> • vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus • peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid • õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses • kooli sisekord (kodukord) • õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • õpilasomavalitsuse esindaja ja/või huvijuhhi külalistund • KOV esindajaga kohtumine ja/või KOV külustus • piltülesanne “Lapse õigused” • koolijuhhi külalistund 	
ALLIKAD JA AUTORIÕIGUSED	
Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust • teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata 	<ul style="list-style-type: none"> • fakt ja arvamus, allikate usaldusväärsuse hindamine kindlate tunnuste alusel • seadusega kaitstud autoriõigus, viitamine
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • arvamuseloo või referaadi kirjutamine/koostamine kasutades usaldusväärseid allikaid ja korrektset viitamist 	
KULTUUR	
Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi • teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja 	<ul style="list-style-type: none"> • kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus • Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm) • sooline võrdõiguslikkus • pere ja suguvõsa, kogukond
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • kohtumised ja/või intervjuu erinevate kultuuriesindajatega enda kogukonnast ja kaugemalt • õppekäik Rakvere teatrisse • sugupuu koostamine 	
PLANEERIMINE JA TARBIMINE	
Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti • oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada • käitub teadliku tarbijana 	<ul style="list-style-type: none"> • tervise- ja turvariskid, ohtude vältimise oskused, abi otsimine, dokumentide turvalisus sh pangakaarti, paroolide tugevus, paroolihaldurid

	<ul style="list-style-type: none"> • aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine • elukutsed – teadmised ja oskused, elukestev õpe, elukutsed ja ettevõtted kodukohas • teadlik ja säästev tarbimine, töökultuur ja tööetika
Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused: <ul style="list-style-type: none"> • õppekäik kodukoha ettevõttesse • isiklik eelarve, nt. oma lemmiktoidu eelarve koostamine • töövarjupäeval või “Tööle kaasa!” projektis osalemine • Cashy rahatarkuse mäng 	

4.3. Teadmised, oskused ja hoiakud III kooliastmes

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes mineviku näidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

9.klass

ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED	
Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris • mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas 	<ul style="list-style-type: none"> • ühiskonna erinevate sektorite institutsioonid: avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused), erasektor kui kasumile suunatud sektor, kolmas sektor kui mittetulundussektor,

<ul style="list-style-type: none"> ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond ● teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist ● oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja ● oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele ● võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel ● mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul ● mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet ● märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskondlik ebavõrdsus (ja võrdõiguslikkus vs võrdväarsus) sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid ● toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid ● toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale ● seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, kohustused, privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus 	<p>sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused</p> <ul style="list-style-type: none"> ● erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas ● ühiskonna sotsiaalne struktuur, sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm ● sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused, sotsiaalse sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus, solidaarsus ● väärtused ja identiteetid, mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid ● ühiskonnaliikmete õigused ja kohustused ● inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel, inimõiguste rikkumise ärahoidmine ● lapse õigused, kohustused ja vastutus UNICEF-i tegevus
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● miniettekanne ● töö pildiallikaga ● töö põhiseadusega ● töö rahvastikuandmetega 	

<ul style="list-style-type: none"> • ideekaart • projektõpe: perekonnaloo uurimine • uurimuslik õpe: täiskasvanute ja laste õigused ja kohustused 	
MEEDIA JA TEAVE	
Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks • tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud • mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul • märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi • toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale • hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid 	<ul style="list-style-type: none"> • ajakirjanduse roll ühiskonnas (informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne) ja • vastutus avaliku arvamuse kujundamisel ühiskonnas • kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir, suhtlemiskultuur • turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne • informatsiooni kaudu mõjutuse märkamine • autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine, plagieerimine • teabe tõlgendamine ning kriitiline analüüs, fakti ja arvamuse eristamine
<p>Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • töö meedia-allikatega • lühiuurimus (erinevate meediakanalite sisu võrdlemine) • diskussioon: vaidlen autoriteediga 	
DEMOKRAATLIK RIIK JA VALITSEMINE	
Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur • toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides • teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid • analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel • teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valimised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimissüsteem, hääleõigus, 	<ul style="list-style-type: none"> • demokraatia toimimine igapäevaelus • demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused • demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal • õigusriik, kodanikuvabadused ja –õigused • Eesti valitsemiskord, põhiseadus, põhiseaduslikud institutsioonid • riigikogu koosseis ja ülesanded

<p>hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses; õigusriik, korrupsioon</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab avaliku konkursi tähtsust ● toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides ● märkab ohtu demokraatiale enda ümbrus-konnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma ● toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid ● selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet ● teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid ● nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid ● teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus ● loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur ● toob näiteid võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides ● teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid ● nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid ● teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist ● analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: kohalik omavalitsus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallavalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus 	<ul style="list-style-type: none"> ● valitsuse moodustamine ja ülesanded ● Vabariigi President ● kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll, kohus ● kohalik omavalitsus ● õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem, õigusaktide kasutamine, alaealiste õiguslik vastutus ● erakonnad, erakonna ülesanded demokraatlikus riigis, Eesti parlamendierakonnad ● valimised, valimiste üldine protseduur, kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid, valimiskampania, teadlik hääletamine
--	--

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:

- töö audivisuaalse materjaliga
- töö põhiseadusega
- mõistekaardi koostamine
- juhtumianalüüs
- arvamusloo kirjutamine
- õppekäik kohalikku omavalitsusse ja riigikogusse
- minikonverents või näitus „Mina vaatan ja märkan“

KODANIKUÜHISKOND

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel • toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides • teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt • teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine 	<ul style="list-style-type: none"> • kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned • vabaühendused ja MTÜ-d • vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse, noorte osalusvõimalused • õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid • noorteprojektid

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:

- külalistund: mõne kohaliku noorteorganisatsiooni (noortevolikogu vms) esindaja külla kutsumine
- arutluse kirjutamine
- projektöpe: heateo päeva korraldamine

ÄRISEKTOR – MAJANDUS

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist • teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse • teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest • järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid • teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ressurss, majandussüsteem, vaba turg, monopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglase kaubandus, eksport, import • analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile 	<ul style="list-style-type: none"> • turumajanduse olemus: turumajanduse põhijooned, nõudmine ja pakkumine, konkurents, tootlikkus ja kasum, ettevõtluse vormid ja roll ühiskonnas, ressursside jagunemine maailmas • riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon, riigieelarve, maksud, maksustamise põhimõtted, tulude ümberjagamine, ühishüved ja sotsiaalne turvalisus, aus maksumaksmine, sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus • tööturg, noored ja täiskasvanud tööturul

<p>palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV ● analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist ● selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud 	<ul style="list-style-type: none"> ● tööturu mõiste, tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes, tööõigus, hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja tööotsijatele ● isiklik toimetulek ja arukas tarbimine: oma kulude ja tulude teadlik planeerimine ● eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine, palk ja palgaläbirääkimised ● isiklik eelarve, elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus, säästmine ja investeerimine, laenamine, tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine, tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul, tootemärgistused, ettevõtlus
---	--

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:

- rollimäng: tööintervjuu
- CV koostamine
- külalistund: töötukassa esindaja või lapsevanem/vilistlane
- arutluse kirjutamine
- probleemipuu koostamine
- välja mõeldud pere eelarve koostamine, plakat
- Cashy rahamäng

EESTI JA MAAILM EUROOPAS

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid ● selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid ● teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma ● toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga ● teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega ● teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted 	<ul style="list-style-type: none"> ● Eesti Euroopa Liidu liikmena ● Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides ● kuidas mõjutab rahvusvaheline olukord Eestit ● kuidas saab väikeriik rahvusvahelises suhtluses oma huve teostada

Praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused:

- töö piltidega
- väitlus
- rühmatöö (Eesti osalus rahvusvaheliste organisatsioonide töös)